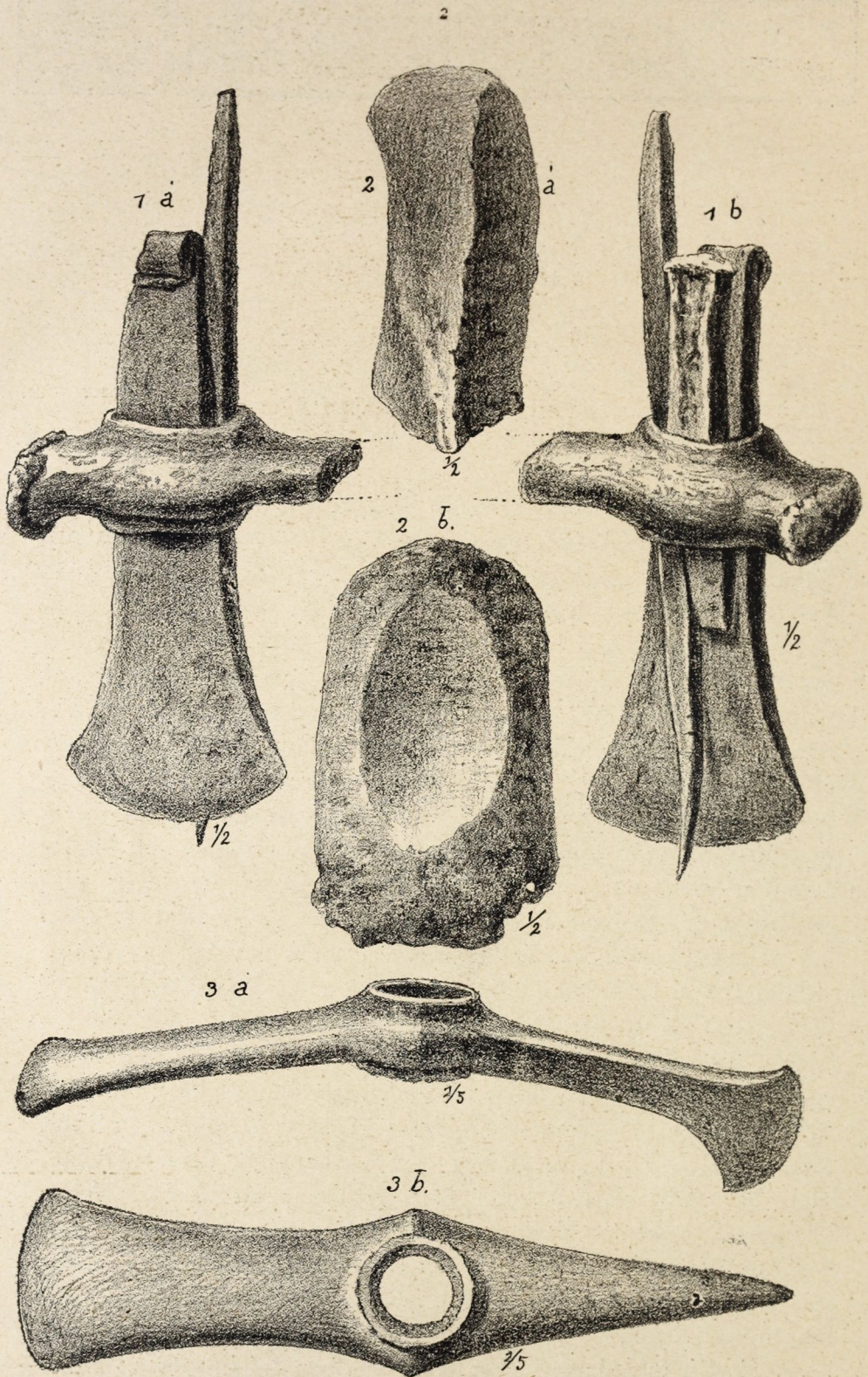

SZEGEDI LELETEK.

A roppant földmunka, mely Szeged városának biztosítására és feltöltésére szükséges vala, napvilágra hozott egy darab történelmet is: a régiségekben, melyek Szeged határában több helyütt felásattak. Ezek bizonyítják, hogy ezen tájékat, már ős régi idők óta mindig lakták, és pedig nemcsak a magyarok bejötte előtt, az avar korban, de még a rómaiak s görögök idejét megelőzve már akkor, midőn az ember nemcsak a vas-, hanem még a bronzeszközöket sem használta — még a rézkort élte. Ismeretes dolog, hogy a rézkori emlékek sehol Európában nem találtak oly számban mint Magyarországon. -A m. n. múzeumban már a kétszázat meghaladja számok. Eddigél azonban rendszerint szórványosan, egyenként, kerültek elé; csak a horvátországi lippiki lelet volt nagyobb szerű elrejtett kincs: nagyszámú réz balta, mind hasonló alakú; — rézkori sírleletet nem ismerünk eddig. Szegeden ezúttal napfényre került egy igen érdekes rézlelet, melynek rajzát a második oldalon adjuk. Ez sem sírlelet hanem kincs; áll pedig (I. táblán 1. *a, b*) három különböző alakú vésőből, melyek egy eltört csákány nyél lyukába bele vannak szorítva; (I. 2. *a, b*) öntésre készült réz rögből; (I. 3. *a, b*) egy réz csákányból, azon alakban, mely bronzban soha, rézben igen gyakran, fordul elő. Nehéz elképzelni, miként voltak használhatók a réz-szerszámok, melyek természetök szerint lágyak; ez némileg azáltal ellensúlyoztatott, hogy sokkal nagyobb és súlyosabb alakban készültek, mint a bronztárgyak; de azért mégis a kopásnak nagyobb jeleit viselik magokon, mit a jelen esetben különösen az eltört

I-SŐ TÁBLA. RÉZLELET SZEGEDRŐL.

csákányon észlelhetünk, melynek foka a gyakori ütésektől egészen szétveretett. A nyél lyukába illesztett vésők közül az egyik egyszerű — lapos, alól széles — véső, melynek felső keskenyebb része, ott hol az a fogantyúba beleillenek, le van hajlítva. Ezen különös lehajlítás, melynek okát magyarázni nem tudom, gyakran fordul elő a rézeszközöknél, különösen a fegyvereknél; de gyakran a szerszámoknál is nemcsak magyarországi, hanem azon leleteknél is, melyeket Cyprus szigetéből Franks, a British Múzeum régiségtárőre, a stockholmi nemzetközi kiállítás Comptendu-jében közzé tett. Ezen lapos véső mellett látunk egy keskeny négyszögű vésőt, melynek foka az ütésektől szintén szélesebbre veretett, a mi használatáról bizonytságot tesz. A harmadik eszköz hosszú, hegyes, négyszög átmetszetű véső, mely akár fegyvernek is, például lándzsacsúcsnak, használható, mert azon régi időkben minden eszköz úgy a háztartásban, mint harcban, hol szerszám-, hol fegyverkép szolgált.

A rézkor kérdése még mindig nincs tisztázva az archæologusok közt. Wylde, az irländi tudományos Akadémia régiséggyűjteményének őre, és a híres schweizi archæologus, Keller, voltak az elsők, a kik ezen kérdésre irányozták a tudósok figyelmét. Ezekre következtem én, az archæologiai nemzetközi congressus budapesti ülésében. Az ellenvetés mindig az volt, hogy a példányok nincsenek vegyelemezve, hogy az ónnak ideiglenes, localis híja kényszeríthette az embereket, hogy bronz helyett rézet használjanak gyártmányaikra, végre hogy bizonyos czélokra a rézeszközök alkalmasabbak lehettek a bronzeszközöknél. Az első ellenvetést régóta megczáfolták. A vegyelemzés, a régiségtárgyakra nézve, csaknem minden múzeumban megtörtént, s nemcsak a mindig vörösréznek tartott tárgyakat valóban azoknak, hanem sok múzeumban a bronztárgyaknak nézett lapos vésőket is tiszta vörösrézből levőknek bizonyította. A második és harmadik ellenvetésnek van némi súlya, mert a nagyszebeni Bruckenthal-múzeumban a szent-erzsébetfalvi leletből csakugyan találtam egy-néhány karpereczet vörösrézből, melyek, munkára és díszítésre nézve, egészen hasonlóak az ott talált bronz karpereczekhez, de tökéletesen különböznek minden eddig talált réz régiségektől, melyeknek egyik főjellege a díszítésnek teljes híja, s a formáknak legnagyobb egyszerűsége. Ezek tehát csakugyan vagy

II-IK TÁBLA. CSERÉPEDÉNYEK SZEGEDRŐL.

az ón hiányából, vagy pedig azért készültek rézből, hogy színben különbözzenek a bronz karperecektől. Ez utolsó eset azonban csak díszítményeknél fordulhatott elő, mert nem képzelhető, hogy az, ki a keményebb s élesebb bronz fegyvereket és szerszámokat ismerte, rézből fegyvert vagy szerszámot készített volna. A rézalakok különben is nagyban különböznek a bronztárgyak alakjától és nagyságától. A rézeszközök t. i. sokkal nagyobbak és testesebbek, mint a bronzeszközök, s oly csákányok és balták, minők vörösrézből igen gyakran fordulnak elő, bronzban eddig vagy épen nem, vagy rendkívül ritka példányokban találtattak. Jellemző a rézeszközöknél, hogy nyéllyuk van rajtuk, mi mindenesetre sokkal gyakorlatibb mint a bronzkori tok a vésőnél. Épen azért tagadja Mortillet Gábor, a st. germaini múzeum őre, hogy a rézkor megelőzte volna a bronzkort, s az elébbit inkább a vaskorral hozza kapcsolatba, melyben a nyéllyuk és a balta gyakrabban fordul elő. Észrevételét azonban megczáfolja ismét nemcsak azon okoskodás, hogy a ki ismerte már a keményebb, s ütésre-vágásra alkalmasabb bronzeszközöket, az aligha fog visszamenni a lágyabb vörösréz szerszámokra, főleg azonban azon tapasztalás, hogy a réz és vas szerszámok és fegyverek közt nincs semmi hasonlatosság az egy baltát kivéve, mely egyébiránt elvéve bronzból is fordul elő.

A szegedi rézlelet mindenesetre hazánkban a nevezetesebbek közé tartozik s vetélkedik e tekintetben a lucskaival, hol egy réz csákány találtatott, kökori eszközökkel együtt, mi bizonyosságul szolgálhat, hogy a rézkor a kőkorból fejlődött ki.

A negyedik lapon lerajzolt 18 edény és edénytöredék mind Szeged tájékán találtatott; mind korong nélkül, kézből készült; mind a bronzkorba tartozik. Nevezetesebb köztük az 5., 7., 9. és 11-ik szám alatt levő edények. Mindezekben oly kis fülek fordulnak elő, melyeken legfeljebb czérnaszál vagy húr vezetethetik keresztül. Alig képzelhetjük ezeknek más czélját, mint, hogy keresztül vezetettvén rajtuk a húr, ezen akasztattak fel a falra, midőn használatban nem voltak. Még a 10. számú öblös edénynek csücskei és a 6. számú fődélnek füle is ily használatra utalnak. A díszítések a 4., 8., 9., 12. és 14-ik edényen mind a legprimitivebbek, egyszerű vonalak, belekarczolva az agyagba, melyeknél még a párhuzamosság sem sikerült. Ez már inkább megkísérettett a 13-ik edényen, melynek alakja azonban

nagyon idomtalan. A 3-ik szám alatti tárgyat meg nem értette a rajzoló s azt felfordította, ez ugyanis világosan női testnek felső része, kifejlett mellel; letört feje, fájdalom, nem találtott meg. Mindenesetre nevezetesebb tárgy, miután ez az egyetlen, mely nem használatra készült. Nevezetesek a 15., 16., 17. és 18-ik szám alatt látható kilyukasztott edények, minők az ország más részeiben is, ámbár ritkán, fordulnak elő. Ezeket, hol tömjénező, hol olvasztó edényeknek tartottuk, a lucskai lelet azonban bebizonyította azóta, hogy ezen átlukasztott edények nagyobb öblös edényeknek lábai s hogy a kilyukasztás csak díszítési tekintetből történt.

Pulszky Ferencz.

AZ ANTIK »TETTIX» ÉS ROVARTÁRSAI.

ADALÉK A ROVARALAKU ANTIK ÉKSZEREK ÉS ROVAR SYMBOLUMOK ISMERETÉHEZ.

Úgy érzem, hogy ha nem sikerül nekem e helyen a magam kimagyarázása, álláspontom helyességének kimutatása, sőt bebizonyítása, még pedig úgy, hogy ahhoz még a laikus kétsége se férhessen, nem egy hirtelenebb toll — kivált napi sajtónk tollait értem — legalább is szereplési vizsketegről, hiúságról fog vádolni, természetesen abból indulva ki: «elvégre mi keresni valója van a régészet terén annak, a ki a recent állatvilággal foglalkozik? hiszen ez két merőben különböző, önálló tudományszak, mely szerves összeköttetésbe nem is hozható».

Ez a kiindulás azonban, bármily csábító színe legyen is, mégis-csak hamis egy kiindulás.

A ki az egyoldalúsáig menő specializmus csábításának ellen tud állani; a ki akár az inductiv, akár a deductiv módszer alkalmazásánál a látszólag nem lényeges kapcsolatokat sem ejti el: legtöbbször épen e kapcsolatban találja meg a tudományszakok összefüggését s meg fog győződni, hogy minél nagyobb terjedelmet öltenek, minél nagyobb mélységet érnek el az egyes szakok vizsgálódásai, annál több az érintkezési pont is; s hogy elvégre is a tudományszakok különállása voltaképen csak munka-